

Skjern Vindmølle.

Vindmøllen 1924 - 2024 med familien Lund

Familien omkring vindmøllen

- Johannes Lauridsen Lund blev født i 1898 i Vedersø Sogn. Han voksede op på husmandsstedet Anholt i Hug, Vedersø.
Hans far, Laurids havde problemer med bentøjet, efter et uheld i marken, og blev vinterskolelærer på Hug Biskole, som lå placeret skråt overfor deres husmandssted. Johannes' mor, Jørlene, drev nu selv bedriften på Anholt med marker og dyr, hjulpet af de store børn herunder Johannes.
Efter sin konfirmation kom Johannes i møllelære i Kirkebyen Vedersø, hvor han i 1916 betegnede som Møllersvend. Det blev sagt at Johannes havde arvet sin fars evne til at fordybe sig i nyskabelse, og han fortsatte her hos møllebestyrerparret som eneste ansatte møllersvend. Herefter tog han til Herning og var ansat på Nymølle og Herning Brødfabrik.
Omkring 1923 flyttede han til Skjern og blev ansat som møllersvend på Vindmøllen. Han var glad og interesseret i mølleri og overtog driften af Skjern vindmølle i 1924, hvor han i 1930'erne købte de andre ud. Johannes døde i 1967.
- Agnes blev født i 1903 og voksede op i Skjern, som datter af Skrædder Andersen på Østergade. Hun blev selv uddannet herreskrædder, noget vi alle nød godt af. Johannes og Agnes blev gift i Skjern kirke i d.8. nov. 1925 og boede på Nygade i Skjern. Huset på Marupvej 25, lige ved siden af Vindmøllen byggede de i omkring 1930.
De får 2 børn, Erik og Esther. Agnes var medarbejderne hustru og stod bl.a. for bogføring og regnskab på møllen.
- Erik blev født 27-07-27 på Nygade i Skjern. Han voksede op på Marupvej 25 ved siden af møllen. Han tog præliminæreksamen på Skjern Private Realskole. Erik arbejdede som ung på landet, både i Stauning på Wiemarksgaard og på Ganer Møllegård ved Skjern. Han uddannede sig til kok på Hotel Eyde i Herning. Erik startede sin kokkekarriere på Flinchs hotel i Tranekjær på Samsø. Herefter tog han ud at sejle som kok. Først som marinesoldat på ministrygeren MS Loudon og senere på skibet Meonia fra ØK, med rute København - Bangkok. Erik fik set og oplevet meget. Ture gennem Suezkanalen, passerede ækvator, Ceylon, og på en del af turen til Thailand var Kong Bhumibol og Dronning Sirakit passagerer. Tilbage i Danmark blev kokkefaget brugt i København, hvor Erik mødte Tove. De blev gift i Gilleleje i 1956. Her forpagtede de Restaurant Fyrkroen på det gamle Nakkehoved Fyr, hvor de boede i den tilhørende fyrmesterbolig. Her blev de i 8

sæsoner. I vinterperioden arbejde Erik på havnen i Gilleleje, og brugte derudover nogle uger hjemme på møllen i Skjern. De opsagde forpagtningen efter de 8 sæsoner. Og da Johannes' helbred svigtede, tog de hjem til Skjern og hjalp på møllen. De blev i Skjern, købte hus på Bækgårdsvej, og kørte møllen videre efter Johannes død i 1967. Erik havde møllen frem til 1978; hvor tiden ligesom var løbet fra et lille mølteri; nu kunne selv fuglefoderet købes i dagligvarebutikker - og der gik år før vi også handlede i Brugsen. KFK overtog kundekredsen og selve møllen blev overdraget til Skjern Bevaringsforening. Efter nogle år blev den videregivet til Skjern Egvad Museum. Erik arbejde herefter nogle år på farveriet i Skjern, som farveblender og var aktiv som sikkerhedsrepræsentant, indtil han gik på efterløn sidst i 1980'erne. Erik dør i 2008.

- Esther blev født i 1932. Familien havde den store sorg at miste hende til tuberkulose i 1948, hun døde på sin 16års fødselsdag. Esther var i forbindelse med hendes sygdom på sanatorie bl.a. i Ry.
- Tove Margrethe blev født i 1930. Hun voksede op i Skellebjerg, på Midtsjælland. Tove var uddannet sygeplejerske fra Korsør; praktikken førte hende bl.a. til København, hvor hun mødte Erik. De blev gift i 1956 i Gilleleje. Her arbejdede Tove som afløser for hjemmesygeplejersken og som medhjælpende i restauranten på Fyrkroen.
I Skjern arbejdede hun i flere år som sygeplejerske på Tarm Amts Sygehus. En kort overgang kørte hun som afløser for hjemmesygeplejersken i Stauning, inden hun fik arbejde som aftenvagt på plejehjemmet Klokkebjerg.
- De fik os 3 børn: Birgitte i 1957 og Marianne i 1960 mens de var i Gilleleje og i Skjern kom Mads til i 1970.

ANEKDOTER

KONTORET

På kontoret stod der en række lakerede træstole side om side op ad væggen med front mod skrivebordet, hvor far sad. Stolene blev fyldt op af bønderne med deres piber og tobak - med få ord og dog mange historier - tempoet var var vist vestjysk, sindigt og med indforstået lune.

Når større forretninger var bragt til ende, blev der budt på tobak. Historien gik, at der var dem der valgte at stoppe den lange pibe med det store porcelæns hoved, med den fintskårne tobak og stoppe godt igennem. Hjemme kunne den så skrubes ud og tobakken bruges i en almindelig pibe, og så var der jo ingen grund til at vælge den groftskårne og billigere variant.

Nogle gange hjalp Marianne farmor Agnes med at gøre rent på konteret. Det var lørdagsarbejde. Vandet skulle hentes i hendes kælder, da der ikke var vand indlagt på møllen. Vandet var koldt, og skulle der bruges varmt vand, var de to kedler der stod ovenpå oliefyret altid klar.

Når bønderne kradsede piben ud i askebægeret, blev det og asken hældt i en bøtte. Det var bl.a. en af rengøringsopgaverne.

Tobakken og filtrene blev siet fra, og asken gemt til en, der hentede bøtten og kunne bruge det til at rulle sin skrå i. Sikke en lugt.

Så var der jo den lysegule uglaserede sparegris, der stod i vindueskarmen. Her blev der af og til lagt en lille ekstra skilling i fra bønderne. Grisen var kommet til møllen, vist som reklame fra et firma. Farfar Johannes havde lovet hans ældste barnebarn, Birgitte, grisens indhold til hendes konfirmation, og skuffelsen var til at få øje på, da hun ikke fik det. Mon ikke det var for at stoppe de gentagne spørgsmål om, hvad der skulle ske med pengene, der blev lagt i grisen. Til Sparegrisens skæbne, kan vi tilføje: den er fundet –

museet har passet godt på den – Marianne kunne huske at have set den i en juleudstilling på Bundsbæk Mølle for år tilbage.

Vores far Erik var ligesom 2 sproglig - det vi kendte derhjemme tilpasset rigsdansk, og så det meget vestjyske, der blev brugt på kontoret.

Som pensionist brugte han tiden på at vise turister rundt på møllen. Det engelske faldt let for ham, men det tyske blev opfrisket på VUC, så de videbegærlige tyske turister også kunne vises rundt på bedste vis.

MØLLEN

På selve møllen var kværnene placeret på kværnloftet på 1. Sal. Her var hejseværket, nu særlig spændende for os. For når kornet skulle males, blev det hejst op gennem de små klaplemme der var i gulvet på kværnloftet, her hang et reb ned. Rebet, med en selv-låsende løkke, blev sat rundt om toppen på sækken, der hvor den var bundet. Ved hjælp af et snoretræk blev maskineriet længere oppe i møllen aktiveret og op forsvandt sækken gennem klaplemmene. Lemmene klappede automatisk i, når sækken var vel igennem. Sækken kunne derefter sættes på lemmene, da lemmene blev en del af gulvet igen. En tilsvarende klaplems konstruktion, fandtes også ved tørreriet, ned til kælderen.

Hejseværket fik også lov til at teste, om det nu kunne løfte drenge, ja sågar piger! Det var sejt, selvom ingen måtte komme med helt op gennem klappen til kværnloftet; tænker også det havde gjort ondt i hovedet!

Birgitte husker især de store møllesten, og når de skulle billes. Det var noget de selv gjorde på møllen. Her havde farfar et par alm. briller, han brugte, som værn mod stenafslag. Vores far kunne også bille, hvilket var besparende; man klarede det selv.

Heroppe på kværnloftet var også døre ud til svikstillingen, en mølleomgang, der går rundt om møllen. Der var 2 døre, en på hver side af møllen, placeret lige overfor hinanden. Det gjorde det muligt, at komme sikkert ud på svikstillingen, når vingerne kørte. Vingernes placering op mod vinden, valgte hvilken dør man brugte den dag. Når vi stod på svikstillingen, synede vingerne utrolig store; og det at tage bare 2 skridt op i dem, var skræmmende de svajede jo! Tænk sig en klatretur det krævede, når der skulle sættes stormbrædder på, når vingerne skulle males, eller når der skulle sættes julebelysning op i dem.

Julebelysningen: hvor var det stort for os, når krydset lyste flot over Skjern. Når vi tog turen i bilen, fra Lem ned over Dejbjerg til Skjern, så kom det magiske punkt, hvor møllevingerne lyste; nu var det december.

Den første jul efter vores fars død, var det endnu mere rørende at se lyset på den gamle mølle. Mads husker særligt en tidlig morgen i december, hvor han kommer kørende ad Ringkøbingvej, på vej til arbejde - det gav et glib i ham, da lyset fra vingerne på møllen stod klart over Skjern.

Vi kan se på billeder tilbage fra Johannes' tid, at der har været julebelysning på møllen længe.

Bremsesystemet til vingerne og forbindelsen til jalousisejlene af træ, hang i kæder og reb ned fra møllehatten. Som modvægt var der nederst en kasse med tung ballast.

Når møllen skulle sættes i gang, fik vi nogle gange lov til at stå ude på svikstillingen. Når jalousisejlene på vingerne var indstillet, og bremsen blev sluppet, skulle vingerne hjælpes i gang: der blev skubbet til - og trukket i vingerne. En vinge af gangen indtil de snurrede og møllen kørte. Det var magisk for os, at få lov til at være med. At stå der i god, sikker afstand fra vingerne, når de kom susende tæt på møllen, lige hen over svikstillingen. Birgitte husker suset fra vingerne, som man nærmest følte sig 'suget' med.

Valser og sigter hørte til på broloftet på stueetagen, her kunne vi følge med i processen, og se grynene og det sigtede mel, når de blev fyldt på sække.

Oven på kværnloftet ad en meget stejl og slidt stige, fandt man stjernehjulet af metal og trækamme, hvortil kværnenes tandhjul kunne tilkobles. Disse tandhjul var lavet af jern. Det var imponerende og i en konstruktion, som nok kun Mads forstår.

Hele konstruktionen med 'tandhjul af metal-mod tandhjul af træ', var det der gjorde møllen særlig og gav den sin lette, nærmest pludrende og lydefri udtryk, når den arbejdede.

Marianne husker især, hvordan man skulle sno sig, for at komme rundt mellem tandhjulene, og nå hen til den næste stejle stige opad. Den førte helt op til hatten med krøjekransen af jern. Deroppe i hatten var den store vingebakke, den 'enorme træbjælke', hvor vingerne var fastgjort og 'skoen' den hvilede i. Betegnelser som 'Bjørnen' og 'Kat-stenen' puffede til vores fantasi. Herfra var der også kig ud til krøjerens vindrosen. Den grønne hat lå imponerende nok, løs oven på resten af møllen, og den flittige lille krøjer sørgede for at vingerne aldrig kom i bagvind. Den drejede hatten med vingerne rundt så vinden stod rigtigt ind på vingerne.

Her troede man så, at man ikke kunne komme længere op; MEN der fandtes en luge allerøverst i hatten. Her var himlen til at få øje på! Marianne husker at blive løftet op, så hun kunne se ud gennem lugen, ud over Skjern by.

Engang der var købstadsløb fik Mads sammen med en kammerat lov til at sidde i lugen med benene dinglede ned i møllehatten. Vi andre valgte en noget sikrere placering på havestole stillet op på svikstillingen.

Ellers brugte man lugen, til at kravle ud på møllehatten, når der var noget der skulle ordnes med krøjer/vindhjulet. Her sad man så på skrævs over møllehatten!

Tørreriet med dens larm og naboerne omkring. Tørreriet havde sin lyd og i perioder kørte den i døgn drift; naboerne bemærkede det - både når det larmede og så igen, når der blev stille; det var noget søvnen skulle vænne sig til.

Spirede sække der skulle skrubes rene. Vi kunne alle hjælpe til med at skrabe spirene af. Kom vi forbi, blev vi udstyret med knive fra det daglige bestik, og gav en hånd med. Det var hyggeligt at hjælpe til, når vi kunne, og rart for Agnes og Tove med 'hjælp'.

Sækkene blev lagt på den store sækkevogn (den med et stort trælåd og 2 store hjul), når de skulle skrubes. Herefter blev de hængt til tørre på stakitten rundt om møllen.

Kornet, der skulle tørres, kom i sække eller løsvægt med lastbil. Det blev læsset af og skulle så skubbes ned i risten, der var udenfor tørreriet. Her var en sneskraber effektiv. Der var hårde sæsoner, hvor kornet var så vådt, at det spirede ud gennem sækkene. Og tungt var det, at få skubbet det hen og ned gennem risten, til tørreriets kælder, hvor tørreprocessen startede. En enkelt gang var der sågar en lille mus, der havde fundet vej med ned i tørreriet, og måtte reddes op til - stor ståvej - inden der kunne tørres videre.

Vandprocenten skulle måles, og som vi husker det; krævede det, at man kravlede op til tørreriets top på en stige og udtog en kornprøve. Dette gentog man lige så mange gange, det krævedes for at vandprocenterne kunne godkendes. Her havde far nogle lange dage/aftener! For mens tørreriet kørte, ville han nødtigt forlade møllen, og mor kørte om med hans varme mad og så til ham.

Pt. er der jo lavet flot udstillingslokale i tørreriet. En kort overgang var kælderen sågar omdannet til et øvelokale for et lokalt band. Rummet var beklædt med lyddæmpning af æggebakker og sort stof – og så smarte lys. Var det måske Flash de hed?

Det lange grønne pakkehus (som er rødt i dag) ved siden af møllen, var til stor fascination for os børn, især de 2 store malerier der prydede væggen. Motiverne var

noget i retning af “Hvad fatter gør er altid det rigtige” - og “Konen med æggene” og vi børn oplevede det som at kigge på en eventyrbog i kæmpeformat.

Ellers blev pakhuset jo brugt til at opbevare korn og mel i sække. Var der meget korn på møllen, så blev alt gulvplads fyldt op; ja der var også sække stablet rundt ved kontoret og ud på tørreriet, når der var flest.

Når sækkene skulle fra selve møllen til pakhuset, åbnede de døren ud mod pakhuset, og her satte man en sidefjæl af brædder fra en lastbil hen over grusvejen til pakhusets dør. Det gik nedad, og her måtte de holde tungen lige i munden, for afsted gik det. Med sækkevognen med kornsækken på, over fjælen, for at lande sikkert, på den anden side og ind i det grønne pakhus. Det var nødvendigt med en afstivende buk midt under fjælen. Ja vi mindes det, som var det højt oppe i luften, de kørte med sækkene hen over fjælen! Stående i gruset i dag og set med voksens højde, er synet knap så overvældende, men teknikken i den løsning var bestemt imponerende.

Sækkene kunne stables op til 3 i højden, og kunne veje op omkring 100 kg stykket. De blev stablet med håndkraft eller med en elektrisk sækkeløfter. Den var hurtig og effektiv og ikke for børn.

Det var fristende for os børn at gemme sig og lege i pakhuset, men jo også meget farligt, da sækkene kunne vælte ned. Det er dog nok sket et par gange, at vi har leget derovre, hvis ikke vi blev opdaget.

For at holde musene væk fra kornet, var katte nødvendige. Vi opdagede, når der var kommet nye killinger, for nu mijawede det fra hemsens over kontoret. Så var det tid til at mælkeskålen, med den lune mælk, blev sat derop, så missemor ikke skulle forlade killingerne, for at spise. Mælken lunede farmor i en kasserolle, som vi fik med over på møllen. Kattene skulle bo på møllen! - også selv om vi forsøgte at slæbe dem med hjem - “den ville altså med mig”. Kattene betød meget på møllen.

Engang lykkedes det for vores mor, der jo var sygeplejerske, at forbinde et brækket ben på en lille killing. Killingen var kommet i klemme under kommoden lige uden for kontoret. Den kom sig og blev en god møllekat.

Efter skole tog vi tit forbi møllen også gerne med vores kammerater, og så hvordan det gik. Der var også altid bolsjer i skuffen på kontoret, så det var ikke tosset at komme en tur på møllen. Møllen var altid et sted, man kunne komme med sin skoleklasse, venner og familie. Vores far Erik var god til at fortælle og ville gerne - også da det blev børnebørnenes klasser, der kom en tur på møllen.

Kom der hestevogn til møllen, blev den tøjret til den runde jernring lige ved døren til perronen. Og det hændte at en af os børn var heldige få en tur rundt om møllen med hestevognen. Var det Alfred Mortensen, der kom i sin lastbil, så var der gode muligheder for at komme med på landtur, hvis det kunne passes ind.

Vi måtte også få lov til at veje hønse/dugefoder af, i papirposer på den grønne vægt eller hvad, der nu lige var gang i. Den store symaskine, de lappede sækkene på, måtte vi ikke sy på, tror det var en skomager- eller møbelpolstringsmodel, med en kæmpe nål -og lidt for farligt for os; det var arbejde for møllersvendene.

Ellers smuttede vi også ofte ind til farmor, der jo boede i huset ved siden af. Her stod den på højtlesning af Tude Marie, eventyr og hygge med spil og andet godt, som farmor diskede op med. Haven var jo fyldt med æble-, mirabelle- og blommetræer, ja stikkelsbær, solbær og ribsbuske. Her lærte vi at hækle, strikke og sy korssting, eller det vil sige nogen af os.

Farmor Agnes havde en stor rolle på møllen, både som den, der holdt trådene, og som regnskabsfører, rengøringsdame, kaffebrygger og forplejning af logerende møllersvende (der boede i kælderen). Hun lagde hus til de større aftaler med samarbejdspartnere – ja hendes spisebord, ofte dækket med den gul/grønnerede voksdug, kunne det meste.

Et skarpt øje - en god hørelse var en stor del af, at passe på møllen. Vi startede med at bo i lejligheden ovenpå farmor og farfar ved siden af møllen. Så blev der købt hus og vi flyttede på Bækgårdsvej. Herfra kunne møllen følges gennem Vestenvinduet. Mange ture gik gennem stuen hen til vestenvinduet. Når det stormede, blev der fulgt tæt med. Kigget på vinger og krøjer: stod den ret op mod vinden? Havde vingerne rokket sig i krydset? For:

- der var jo historien, fra dengang møllen løb løbsk under en brandstorm. Hvor brandvæsnet blev tilkaldt, og mente de kunne stoppe den ved at smide en jernkæde om træakslen! Kæden sprang og det endte med store spor fra den i træakslen -og så en farfar Johannes, der måtte sidde oppe i møllehatten, og hælde vand på akslen til vingerne, mens de snurrede derudaf. Det lykkedes at køle den ned, så der ikke gik ild i træværket; nærmest alt var af træ. Det lød, at man i gamle dage lod kværnene køre stormen af, hvis den løb løbsk; det kunne bremse den lidt op, så længe der var korn nok at fylde i kværnene!
- eller historien fra dengang krøjeren/vindrosen havde tabt en af sine vinger. Vores far var dreng dengang, og han gik af sted for at finde den; han tænkte han kunne

tage den med hjem i lommen. Den var dog noget større i virkeligheden, ca. 1 meter og havde kilet sig ned i græsset hos en af naboerne.

Ellers havde far og farfar altid et øre på og kunne identificere, hvad der mon var galt ud fra lydene.

Der holdes stadig øje med møllen, da Marianne bor på Nygade og kan følge møllen fra Østvinduet i spisestuen.

Når noget så skulle repareres, var der brug for møllebyggere; hvis ikke vores barndoms helte Smed Johannes, Tømrer Henriksen og senere hen Bjarne Nimbus, kunne fikse det.

Vi oplevede at kunne følge møllebyggerne i deres arbejde, bl.a. da der skulle nye vinger på; her boede de i campingvogn ved møllen. Mads har den fineste billedserie derfra, taget med hans allerførste kamera.

Af møllersvende husker vi: Ole Mortensen, Henning Nørnum, 'Laursen', Mads Peder Søndergård og 'Hanse'. Fejedrengene: Åge og Jan.

Generelt har møllen fyldt meget i både vores barndom og ungdomsliv. Det er sågar også gået videre til næste generation, hvor muligheden for at møde julemanden, når han skulle vækkes til december, lidt før de andre børn, var et hit. Historien om vores mølle er også en, de næste generationer af både børnebørn og oldebørn fortæller videre – "det er min oldefars mølle", lyder det. Venner og familier har fået historierne fortalt mange gange, og sikke en glæde det var for os, da tørreriet dannede ramme om Monicas, en af børnebørnenes, konfirmation.

I FÆLLES ERINDRING

BIRGITTE - MARIANNE - MADS